

REGIONALNI PROGRAM PRAVNE POMOĆI
Podrška povratku izbjeglica i raseljenih osoba putem pružanja pravne pomoći

A N A L I Z A
pristupa stambenom zbrinjavanju izbjeglih i raseljenih bivših nositelja
stanarskog prava u Republici Hrvatskoj u 2007.

objavljeno u travnju, 2008

Autori:

Ratko Bubalo, Humanitarni centar za integraciju i toleranciju – Novi Sad

Ljubomir Mikić, Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć – Vukovar

S A Ž E T A K

UVODNE NAPOMENE

Ova Analiza izrađena je u okviru posljednje faze Regionalnog programa pravne pomoći – projekta "Podrška povratku izbjeglica i raseljenih osoba putem pružanja pravne pomoći", koji je proveden u razdoblju listopad 2005. – travanj 2008.

Posljednju fazu RPPP-a provele su, u razdoblju siječanj – travanj 2008., tri nevladine organizacije, članice regionalne mreže RPPP-a: Humanitarni centar za integraciju i toleranciju iz Novog Sada, Srbija; Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć iz Vukovara, Hrvatska; i regionalni projekt Movimiento por la Paz, el Desarme y la Libertad (MPDL), Španjolska, s uredima u BiH, Srbiji i Hrvatskoj.

Osnovni cilj posljednje faze RPPP-a bio je praćenje i izrada detaljne analize postojećih programa stambenog zbrinjavanja izbjeglih i raseljenih bivših nositelja stanarskog prava u Republici Hrvatskoj (RH) i njihovog provođenja u 2007., sukladno obvezama koje je iskazala i prihvatila Vlada Republike Hrvatske.

KORISNICI STAMBENOG ZBRINJAVANJA

Bivši nositelji stanarskog prava i članovi njihovih obitelji, od kojih su velika većina izbjegle osobe izvan RH, a tek manji broj raseljene osobe na području RH predstavljaju najveću skupinu potencijalnih (manjinskih) povratnika u RH, i to uglavnom onih u urbane sredine.

Bivši nositelji stanarskog prava, u smislu ove analize, su sve osobe koje su do 1991. ostvarile stanarsko pravo na stanovima u društvenom vlasništvu i u njima živjele samostalno ili zajedno s članovima obiteljskog domaćinstava i koje su iz raznih razloga morali napustiti predmetne stanove za vrijeme sukoba u RH, 1991.-1995., te u njima više ne borave i/ili nemaju valjani pravni osnov za njihovo korištenje.

Ovim je osobama, u najvećem broju srpske nacionalnosti, stanarsko pravo ukinuto na dva načina:

- u sudskim postupcima za otkaz stanarskog prava zbog nekorištenja stanova u razdoblju duljem od

6 mjeseci na područjima koja su bila pod kontrolom hrvatskih vlasti; ili

- po sili zakona, na područjima koja su do 1995. bila pod kontrolom lokalnih Srba, danas PPDS, jer se u stanove u kojima su živjeli nisu vratili u roku od 90 danaⁱ od stupanja na snagu *Zakona o davanju u najam stanova na oslobođenom teritoriju*ⁱⁱ.

Ukupan broj slučajeva otkazivanja stanarskog prava procjenjuje se na oko **29.800**, od čega **23.800** na područjima izvan PPDS te **6.000** na područjima PPDS.ⁱⁱⁱ Prema procjenama OSCE otkazivanjem stanarskog prava pogođeno je oko **100.000** osoba.^{iv}

Stanarsko pravo na stanovima u društvenom vlasništvu više ne postoji kao specifičan pravni institut u RH.

Otkazivanje stanarskog prava i nepriznavanje bilo kakvih prava temeljem nekadašnjeg instituta stanarskog prava dvojako su se odrazili na izbjegle i raseljene bivše nositelje:

- onemogućili su njihov povratak u stambene jedinice i/ili mjesta izvornog prijeratnog prebivališta,
- nisu im, kao što je bio slučaj s ostalim nositeljima stanarskog prava u Republici Hrvatskoj, priznali status nositelja imovinskih prava proisteklih iz instituta stanarskog prava, npr. onog da privatiziraju stan pod povlaštenim uvjetima.

Ova je praksa bila u suprotnosti s npr. onom primijenjenom na istu kategoriju stanovništva u BiH^v te s *Rezolucijom 1120 Vijeća sigurnosti UN iz 1997.*^{vi} kojom je ponovno potvrđeno pravo svih izbjeglica i raseljenih osoba porijeklom iz RH na povratak u njihove izvorne domove u RH. Vlasti RH su u cijelosti ignorirale i neke, iako pravno neobvezujuće, relevantne međunarodne standarde zaštite ljudskih prava sadržane npr. u *Rezoluciji 2004/2 o stambenom smještaju i povratu imovine izbjeglicama i raseljenim osobama* Potkomisije UN za promociju i zaštitu ljudskih prava^{vii}, te u *Načelima o stambenom smještaju i povratu*

imovine izbjeglicama i raseljenim osobama UN ECOSOC (poznata i kao *Pinheiro-va načela*) iz lipnja 2005.^{viii}

PRAVNI OKVIR ZA STAMBENO ZBRINJAVANJE I BROJ POTENCIJALNIH KORISNIKA

Nakon višegodišnjeg zanemarivanja pitanja povratka bivših nositelja stanarskog prava, RH je pod međunarodnim pritiskom poduzela određene mjere za omogućavanje stambenog smještaja i povratak urbane manjinske populacije bivših nositelja stanarskog prava. Usvojena su dva modela stambenog zbrinjavanja, na i izvan Područja posebne državne skrbi (PPDS), za one bivše nositelje stanarskog prava koji su se odlučili za povratak u RH.

Pitanje eventualne novčane ili druge vrste naknade za izbjegle i raseljene nositelje stanarskog prava ostalo je kao jedno od otvorenih pitanja u okviru provođenja procesa iniciranog Sarajevskom ministarskom deklaracijom o regionalnom povratku izbjeglica i raseljenog stanovništva koju su, 31. siječnja 2005., potpisale RH, BiH te Srbija i Crna Gora.

Pravni okvir stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava u RH uređen je partikularnim pravnim aktima. RH je podijeljena na dva geografska područja na kojima se ostvaruje stambeno zbrinjavanje, a na kojima se primjenjuju akti različitog pravnog karaktera:

- na PPDS se primjenjuju propisi (*Zakon o područjima posebne državne skrbi* i podzakonski propisi – uredbe i *Pravilnik*) koji su dio pravnog poretka Republike Hrvatske,
- izvan PPDS se ne primjenjuju propisi, već ostali pravni akti (*Zaključak, Provedbeni plan, Upute*) koji ne proizvode pravni učinak, dakle ne mogu služiti kao osnova za stvaranje određenog prava, nego služe humanitarnom zbrinjavanju raseljenih bivših nositelja stanarskog prava, koji su u najvećem broju pripadnici srpske nacionalne manjine. Ovaj model stambenog zbrinjavanja je nedovoljno jasan i nije utemeljen i usklađen sa zakonodavno-pravnim okvirom RH.

Postupak za ostvarivanje stambenog zbrinjavanja pokreće se podnošenjem zahtjeva / zamolbe za stambeno zbrinjavanje nadležnom ministarstvu – Upravi za prognanike, povratnike i izbjeglice (UPPI).

Do siječnja 2008. podniet je ukupno **8.541** zahtjev za stambeno zbrinjavanje na PPDS^{ix}, od kojih se najveći broj odnosi na zahtjeve bivših nositelja stanarskog prava. Službene informacije o broju zahtjeva za stambeno zbrinjavanje koje su podnijeli bivši nositelji stanarskog prava razdijeljene po njihovoj etničkoj pripadnosti, trenutačnom raseljeničkom ili drugom statusu, državljanstvu, državi trenutačnog boravka i sl. nisu javno objavljene. Rok za podnošenje zahtjeva za stambeno zbrinjavanje na PPDS nije utvrđen te je podnošenje zahtjeva moguće do daljnjega.

Rok za podnošenje zahtjeva za stambeno zbrinjavanje na područjima izvan PPDS istekao je 30. rujna 2005. U otvorenom roku podnieto je ukupno **4.425^x** zahtjeva, od čega se **2.196** odnosi na stambeno zbrinjavanje temeljem ugovora o najmu stanova, a

2.229 zahtjeva na stambeno zbrinjavanje otkupom stanova.

MATERIJALNI SADRŽAJ PRAVNOG OKVIRA ZA STAMBENO ZBRINJAVANJE

Na PPDS

Zakon o PPDS utvrdio je pravo na stambeno zbrinjavanje, koje može ostvariti osoba ili članovi njenog domaćinstva:

- ako nemaju u vlasništvu ili suvlasništvu obiteljsku kuću ili stan na području Republike Hrvatske, ili ako istu nisu prodali, darovali, ili na bilo koji drugi način otuđili nakon 8. listopada 1991., odnosno ako nisu stekli pravni položaj zaštićenog najmoprimca,
- ako nemaju u vlasništvu ili suvlasništvu obiteljsku kuću ili stan na području država nastalih raspadom SFRJ, ili da iste nisu prodali, darovali, ili na bilo koji drugi način otuđili nakon 8. listopada 1991., odnosno nisu stekli pravni položaj zaštićenog najmoprimca

Zakon o PPDS nije precizno uređio uvjete za ostvarivanje prava na stambeno zbrinjavanje što utječe na pravnu sigurnost građana, a unutarne polje slobodne procjene nadležnih tijela pri odlučivanju o pravu na stambeno zbrinjavanje čini preširokim i omogućava proizvoljnost u postupanju nadležnih tijela. Tijela nadležna za odlučivanje po zahtjevu za stambeno zbrinjavanje utvrđuju pravo na stambeno zbrinjavanje tumačenjem i primjenom gore navedene zakonske odredbe, ne vodeći istovremeno računa da li je kuća ili stan u vlasništvu ili suvlasništvu podnositelja zahtjeva uvjetna za život. Zakonodavac je propustio da na precizan način formulira navedenu odredbu i time uskratio mogućnost podnositeljima zahtjeva da sa sigurnošću procijene stvarne posljedice primjene ove odredbe na njihov slučaj te stvorio uvjete za proizvoljno postupanje nadležnih tijela.

IZVAN PPDS

Zaključkom o načinu stambenog zbrinjavanja povratnika koji nisu vlasnici kuće ili stana, a živjeli su u stanovima u društvenom vlasništvu (bivši nositelji stanarskog prava) na područjima RH, koja su izvan PPDS iz 2003. ne utvrđuje se pravo povratnika na stambeno zbrinjavanje, već stajalište Vlade RH da će se stambeno zbrinuti povratnici koji se žele vratiti i trajno živjeti u RH pod uvjetom:

- da nemaju u vlasništvu ili suvlasništvu obiteljsku kuću ili stan na području RH ili na području država nastalih raspadom bivše SFRJ, ili
- da iste nisu prodali, darovali ili na bilo koji način otuđili nakon 8. listopada 1991. godine, odnosno da nisu stekli pravni položaj zaštićenog najmoprimca.

Prema *Zaključku iz 2003.*, stambeno zbrinjavanje provest će se, po izboru povratnika:

- najam stana u vlasništvu države, ili
- kupnja vlastitog stana u skladu sa *Zakonom o društveno poticanoj stanogradnji*, uz mogućnost

plaćanja na dugoročnu obročnu otplatu pod povoljnijim uvjetima.

Zaključkom o provedbi programa stambenog zbrinjavanja povratnika – bivših nositelja stanarskog prava na stanovima izvan PPDS iz 2006. nadležno se ministarstvo zadužuje se da „provede postupak i donese odgovarajuća rješenja o priznavanju prava na stambeno zbrinjavanje po podnesenim zahtjevima povratnika“.^{xi}

Vlada RH propustila je *Zaključkom iz 2006.* zadužiti nadležno ministarstvo da s povratnicima koji su se odlučili za stambeno zbrinjavanje kupnjom vlastitog stana zaključi ugovore o kupnji stanova. Kao rezultat ovog propusta i dalje je upitan način zaključivanja ugovora o kupnji vlastitog stana, ali i obveza nadležnog ministarstva da takve ugovore zaključuje.

Niti *Zaključkom iz 2003.*, kao niti *Zakonom o PPDS*, uvjeti za ostvarivanje stambenog zbrinjavanja ne uređuju se na dovoljno precizan način, što unutarnje polje slobodne procjene nadležnih tijela pri donošenju odluka čini preširokim i time negativno utječe na pravnu sigurnost podnositelja zahtjeva. Ukoliko je zakonodavac nadležnom tijelu imao namjeru dati pravo diskrecijskog odlučivanja, morao je navesti i obim tog diskrecijskog prava.

(NE)POŠTOVANJE NAČELA JEDNAKOSTI GRAĐANA PRED ZAKONOM

Uvođenjem nejednakog pravnog režima za korisnike stambenog zbrinjavanja na i izvan PPDS dovodi se u pitanje ustavno načelo jednakosti građana pred zakonom i pravna sigurnost građana, posebice u pogledu raspoloživosti djelotvornih pravnih lijekova i mogućnosti sudske zaštite.^{xii} Naime, *načelo jednakosti građana pred zakonom* zahtijeva da pravni odnosi, odnosno pravni režim za osobe koje se nalaze u istoj pravnoj situaciji, moraju biti zakonom uređeni na jednak način za sve.^{xiii} Očigledno je da su svi korisnici stambenog zbrinjavanja, bivši nositelji stanarskog prava kojima je to pravo otkazano, u istoj pravnoj situaciji. Za njih je, međutim, stambeno zbrinjavanje uređeno na različit (nejednak) način na i izvan PPDS. Ovim pristupom narušeni su ustavno načelo jednakosti građana pred zakonom i pravna sigurnost građana, posebice u pogledu raspoloživosti djelotvornih pravnih lijekova i mogućnosti sudske zaštite.

Nesporno je da se zakonodavstvom može pogodovati ranjivim društvenim skupinama. Međutim, da bi se uvela tzv. *pozitivna diskriminacija* potrebno je da postoji razumno ili objektivno opravdanje razlike u postupanju te da za to postoje jaki, uvjerljivi ili veoma ozbiljni razlozi, što mora biti uređeno zakonom. Za različit pravni tretman osoba u sličnoj situaciji treba postojati „razumno i objektivno opravdanje“. U protivnom se može govoriti o postojanju diskriminatornog pristupa, odnosno zakonski neutemeljenog pogodovanja jednom dijelu iste skupine – bivšim nositeljima stanarskog prava koji su korisnici stambenog zbrinjavanja na PPDS i koji su u povlaštenom položaju u odnosu na bivše nositelje stanarskog prava koji su korisnici stambenog zbrinjavanja izvan PPDS

KARAKTERISTIKE PROCESA ODLUČIVANJA O ZAHTJEVIMA ZA STAMBENO ZBRINJAVANJE

Netransparentnost i samovoljno, nezakonito, nepredvidljivo i neprofesionalno postupanje nadležnih tijela javne uprave; nepoštovanje važećih nacionalnih propisa; nedostatak i nemogućnost primjene adekvatnih pravnih lijekova, nepostojanje kontrole i sl. neke su od ključnih odlika provedbe postojećih modela stambenog zbrinjavanja u RH, čime su u velikoj mjeri ugroženi pravna sigurnost građana i poštovanje načela vladavine prava.

Rokovi za okončanje procesa stambenog zbrinjavanja učestalo se mijenjaju, ali se obveze koje je Vlada RH deklaratorno prihvatila ne ispunjavaju u najavljenim rokovima, što krajnji rok za završetak stambenog zbrinjavanja čini neizvjesnim.

Netransparentnost u postupanju i preširoko postavljeno unutarnje polje slobodne procjene u suprotnosti su s temeljnim načelima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, i omogućuju potpunu samovolju u postupanju nadležnih tijela i službenika. Ovakvo postupanje često je predmet kritika i pritužbi potencijalnih korisnika stambenog zbrinjavanja, koji u isto vrijeme, kako se navodi i u Izvješću o radu Pučkog pravobranitelja za 2007., "navode sumnju u razloge ovakvog postupanja (protekcija, korupcija, arbitrnost, nacionalna pripadnost)".

REZULTATI PROVEDBE STAMBENOG ZBRINJAVANJA NA I IZVAN PPDS U 2007.

Za praćenje i analiziranje rezultata provedbe programa stambenog zbrinjavanja na i izvan PPDS u 2007., projektni je tim odredio indikatore koji su u skladu s onim na što se RH obvezala i što je kao svoje obveze u 2007. predstavila međunarodnoj zajednici:^{xiv}

- da do kraja 2007. stambeno zbrine 1.400 bivših nositelja stanarskih prava i članova njihovih obitelji, od čega 1.000 na PPDS i 400 izvan PPDS, te
- da do kraja 2007. završi sve administrativne postupke vezano uz zahtjeve za stambeno zbrinjavanje na i izvan PPDS, nakon čega će biti utvrđen precizan broj korisnika koji će se stambeno zbrinuti do kraja 2009.

Kvalitetno praćenje i analiziranje su, u velikoj mjeri, bili otežani zbog netransparentnosti procesa stambenog zbrinjavanja, u smislu nepostojanja i/ili javnog neobjavlivanja detaljnih informacija o korisnicima, te zbog kontradiktornosti dostupnih podataka, a koji potiču iz različitih izvora.

NA PPDS

Prema podacima UNHCR iz siječnja 2008.^{xv}, od 8.541 podnijetih zahtjeva za stambeno zbrinjavanje na PPDS, pozitivnih odluka bilo je 7.095 (83,07%), odbačeno je 1.150 zahtjeva (13,46%), dok je u postupku odlučivanja bilo još 296 (3,47%).

Do siječnja 2008. korisnicima stambenog zbrinjavanja je dodijeljeno ukupno 4.312 stambenih

jedinica, dok dodjela stambenih jedinica po 2.783 zahtjeva bila u tijeku.

U 2007. korisnicima stambenog zbrinjavanja na PPDS dodijeljeno je ukupno 739 stambenih jedinica. Međutim, nije dostupan podatak o broju bivših nositelja stanarskih prava – korisnika stambenog zbrinjavanja. Također, nisu dostupni niti podaci o etničkoj pripadnosti korisnika, njihovom prethodnom statusu, državama u kojima su boravili do ostvarivanja stambenog zbrinjavanja i sl., zbog čega je nemoguće procijeniti u kojoj mjeri stambeno zbrinjavanje na PPDS doprinosi povratku izbjeglica iz RH. Iz istog je razloga vrlo teško ili gotovo nemoguće izvršiti i procjenu učinka stambenog zbrinjavanja u smislu provedbe Sarajevske ministarske deklaracije o regionalnom povratku izbjeglica.

IZVAN PPDS

Prema podacima UNHCR iz siječnja 2008.^{xvi}, od 4.548^{xvii} podnijetih zahtjeva za stambeno zbrinjavanje izvan PPDS, do prosinca 2007. bilo je 1.263 (27,77%) pozitivnih preporuka, 825 (18,14%) negativnih preporuka (?), te 2.460 (54,09%) zahtjeva u postupku razmatranja.

U 2007. država je kupila 408 stanova namijenjenih stambenom zbrinjavanju izvan PPDS, od kojih je UPPI preuzeo njih 243. U istom je razdoblju korisnicima stambenog zbrinjavanja dodijeljeno ukupno 155 stambenih jedinica, u koje su korisnici fizički uvedeni u posjed. Nadalje, prema saznanjima projektnog tima, u Republici Hrvatskoj u 2007. niti

jedna osoba nije potpisala ugovor o najmu stana izvan PPDS, čime, formalno, nije niti stambeno zbrinjavanje sukladno odredbama *Provedbenog plana stambenoga zbrinjavanja povratnika koji nisu vlasnici stana ili kuće, a živjeli su u stanovima u društvenom vlasništvu na područjima Republike Hrvatske koja su izvan PPDS.*^{xviii}

OPĆI ZAKLJUČCI

Stambeno zbrinjavanje izbjeglih i raseljenih bivših nositelja stanarskog prava u Republici Hrvatskoj nije uređeno na jedinstven način, nego propisima i aktima različite pravne snage što cijeli sustav čini kompliciranim, nepotpunim i necjelovitim. Kao posljedica, javljaju se brojne nejasnoće, konfuzije, nedorečenosti i proturječnosti u propisima i aktima, te postupanju nadležnih tijela uprave koja se odnose na stambeno zbrinjavanje na i izvan PPDS.

Obveze koje je Republika Hrvatska u 2007. preuzela u vezi stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskih prava nisu ispunjene, i to u velikoj mjeri. Deklaratorno zalaganje za rješavanje problema stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskih prava nedovoljno je popraćeno praktičnim učincima.

Postojeći modeli stambenog zbrinjavanja, očigledno, predstavljaju neprimjeren mehanizam kojim bi se trajno i u razumnom roku mogao riješiti problem bivših nositelja stanarskog prava i zatvoriti izbjegličko pitanje sukladno načelima Sarajevske ministarske deklaracije o regionalnom povratku izbjeglica i raseljenog stanovništva.

ⁱ Općepoznato je bilo, pa i hrvatskom zakonodavcu kada je donosio ovaj zakon, da nisu postojali uvjeti da se raseljeni Srbi u svoje stanove mogu vratiti u skraćenom roku od 90 dana od stupanja na snagu ovog Zakona, te da će zbog toga oni izgubiti stanarsko pravo na tim stanovima.

ⁱⁱ "Narodne novine", br.73/95

ⁱⁱⁱ Prema podacima Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, preuzeto iz UNHCR Representation in the Republic of Croatia – Summary Statistics on Refugee / Return and Reintegration, 1. siječanj 2008.

^{iv} Misija OSCE u Republici Hrvatskoj, Izvješće: Opcije za stambeno zbrinjavanje bivših nositelja stanarskih prava, travanj 2005.

^v Prema čl.1. Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, osobe koje su napustile svoje stanove između 30. travnja 1991. i 4. travnja 1998. smatraju se izbjeglicama i raseljenim osobama, i one imaju pravo vratiti se u svoje domove, tj. stupiti u posjed stana na koje imaju stanarsko pravo. Zakonom su svi upravni, sudski i drugi akti kojima je nositelju stanarskog prava prestalo stanarsko pravo ogašteni ništavim.

^{vi} „...3. Reaffirms the right of all refugees and displaced persons originating from the Republic of Croatia to return to their homes of origin throughout the Republic of Croatia;...“ (RESOLUTION 1120 (1997) Adopted by the Security Council at its 3800th meeting, on 14 July 1997)

^{vii} E/CN.4/2005/2; E/CN.4/Sub.2/2004/48, Potkomisija UN za promociju i zaštitu ljudskih prava u Preambuli Rezolucije br.2004/2. "Povrat stambenog prostora i imovine" ponavlja da je pravo svih izbjeglica i raseljenih osoba da se slobodno vrate u svoje države i da im se vrati stambeni prostor i imovina oduzeti tijekom razdoblja raseljenja, ili da budu obeštećeni za imovinu koja im ne može biti vraćena.

^{viii} E/CN.4/Sub.2/2005/17, Točka 16. Načela govori o pravima zakupnika stanova i ostalih nevlasnika te navodi da države trebaju osigurati priznavanje prava zakupnika stanova, nositelja stanarskih prava na stanovima u društvenom vlasništvu i ostalih zakonitih stanara u okviru programa povrata tj. ponovne uspostave prava. Države trebaju, u najširem mogućem obimu, osigurati povratak te uvođenje u posjed i korištenje njihovih stambenih prostora, zemljišta i imovine, na način sličan onome koji se primjenjuje kod formalnih vlasnika.

^{ix} UNHCR Representation in the Republic of Croatia – Summary Statistics on Refugee / Return and Reintegration, siječanj 2008.

^x Podaci Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka

^{xi} Točka 5. Zaključka

^{xii} "Odredbom članka 14. stavka 2. Ustava zajamčena je svima jednakost pred zakonom. Navedenim ustavnim jamstvom pruža se zaštita od arbitrarnog odlučivanja sudova odnosno drugih državnih tijela i tijela koja imaju javne ovlasti, a koja zaštita se temelji, pored ostalog, i na načelu da nadležna tijela trebaju u istovrsnim slučajevima jednako odlučivati to jest da primjena istog mjerodavnog prava na u bitnome istovjetan činjenični i pravni supstrat ne može imati bitno različiti pravni ishod u odnosu na prava i obveze subjekata u istom pravnom položaju." Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, broj:U-III-4675/2005 od 25. listopada 2006.

^{xiii} Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, broj: U-I-534/2002 od 9. srpnja 2003.

^{xiv} Republic of Croatia, Right to Reply of 27 September 2007 at OSCE Annual HDIM (HDIM.DEL/217/07)

^{xv} UNHCR Representation in the Republic of Croatia – Summary Statistics on Refugee / Return and Reintegration, 1. siječanj 2008

^{xvi} Isto

^{xvii} Isto, ovaj se podatak po prvi put pojavljuje u siječnju 2008. – do tada je ukupan broj zahtjeva bio 4.425.

^{xviii} U točki 21. podtočka 8. Provedbenog plana stambenoga zbrinjavanja povratnika navodi se: "Stambeno zbrinjavanje formalno se rješava potpisivanjem ugovora o najmu stana ili ugovora o kupoprodaji stana."

Projekt je proveden pod pokroviteljstvom Misije OSCE u Srbiji i uz finansijsku podršku vlade Sjedinjenih Američkih Država

Sadržaj ove analize odražava stajališta autora i nužno ne održava službene stavove Misije OEBS-a u Republici Srbiji ili stavove vlade Sjedinjenih Američkih Država

